

Den svåra ● konsten att skriva begripliga domar

Även en icke juridiskt skolad ska kunna förstå vad en dom innebär och hur domstolen kommit fram till sitt beslut. Domstolsverket driver sedan flera år ett arbete för att förändra domskrivningen och domstolarnas bemötande. Senast 2014 ska alla Sveriges domstolar ha en policy för domskrivningen. Men det går trögt enligt Domstolsverkets projektledare Fredrik Bohlin.

TEXT NILS FUNCKE FOTO ISTOCKPHOTO

F

redrik Bohlin var sekreterare i Förtroendeutredningen (SOU 2008:106) som tog upp frågan om domskrivning, bemötande och domstolarnas kontakter med massmedierna. Utredningen drog upp några riktlinjer för hur domstolarna borde arbeta bland annat med domskrivning. En referensgrupp tog fram en konkret handlingsplan som samtliga landets 80-talet domstolar ställt sig bakom.

Sedan 2010 är han rådmän vid Hässleholms tingsrätt men har fortsatt att arbeta för Domstolsverket på halvtid med domskrivning och bemötandefrågor.

Vad kännetecknar en bra dom?

- Den ska vara tillgänglig så att de domen berör förstår vad den innebär. Den ska vara strukturerad med rubriker så att det går lätt att hitta i den och det ska gå att följa hur domstolen resonerat när den kommit fram till en viss utgång, förklarar Fredrik Bohlin.

I många domar menar han att det centrala, själva kärnan, döljs av ett alltför ymnigt ordflöde. Domstolen förlorar sig i detaljer som är ovidkommande eller tar med uppgifter och bestämmelser som finns tillgängliga på annat sätt. Därmed förlorar läsaren möjligheten att förstå det centrala. Enligt Bohlin gäller det inte minst att mycket stoppas in under rubriken "domskäl" som egentligen inte hör hemma där och i många fall inte hör hemma i domen överhuvudtaget.

Parternas ståndpunkter ska enligt Fredrik Bohlin framgå av domen.

- Det får inte uppstå ovisshet om vad domstolen bedömt. Det är alltför vanligt att domstolarna skriver att "den samlade bedömningen" eller "vad som i övrigt förekommit leder inte till att domstolen gör en annan bedömning". Sådana formuleringar leder lätt till att den som stått åtalad blir förvirrad i synnerhet om beslutet gått honom eller henne emot.

Sådana förklaringar leder till att parten undrar vilka av de skäl han eller hon framfört som ingår i en "samlad bedömning" och vad menas med i "övrigt förekommit". Och följdfrågan blir varför domstolen inte ansett att skälen har någon tyngd.

- Våra undersökningar visar att inte heller advokaterna alltid kan reda ut och förklara för sina klienter hur domstolen tänkt. Det är naturligtvis inte bra att domar leder till spekulationer och gissningar om hur domstolen bedömt en fråga.

Fredrik Bohlin kan hålla med om att många gånger är det bättre att inte alls ta med sådana formuleringar i domen.

Enligt handlingsplanen för domskrivande och bemötande ska samtliga domstolar före utgången av 2014 till Domstolsverket redovisa vilka rekommendationer de tagit fram för att beslut och domar ska vara läsbara och juridiskt stringenta.

Det finns en del att göra enligt Fredrik Bohlin.

- Språket är ofta stolpigt, meningarna långa, ordföljden är inte korrekt och ord används som endast jurister begriper. Sammantaget och tillsammans med att många domar är ostrukturerade leder det till att den enskilde trots hjälp av advokaten inte begriper vad som står i domen.

Som exempel på kryptiska skrivningar som vållat huvudbry hos icke jurister nämner han Högsta domstolens beslut om konflikten mellan kalkbrytningen och bevarandet

av Ojnarenskogen på Gotland. HD skrev bland annat "partiellt prövningstillstånd i fråga om vilken betydelse Miljööverdomstolens lagkraftvunna dom om tillåtlighet har vid den aktuella prövningen av tillståndsförfrågan. Frågan om prövningstillstånd rörande målet i övrigt förklaras vilande."

En skrivning omöjlig för de flesta att förstå. Även luttrade journalister, vana att läsa beslut, uttryckte sin frustration.

- Det är en demokratifråga att det ska vara möjligt att förstå en dom även om man inte är jurist, menar Fredrik Bohlin.

"Våra undersökningar visar att inte heller advokaterna alltid kan reda ut och förklara för sina klienter hur domstolen tänkt. Det är naturligtvis inte bra att domar leder till spekulationer och gissningar om hur domstolen bedömt en fråga."

Fredrik Bohlin

Men finns det inte en risk att domarna formulerar sig för folkligt och att det går ut

över det juridiska innehållet? Att vi får i och för sig begripliga men "felaktiga" domar?

- Det får naturligtvis inte ske och behöver heller inte bli följden. Jag tycker också att domstolarna precis som myndigheterna vid myndighetsutövning inte ska använda du och vi. Det ger en felaktig bild, en illusion, av någon slags bundisskap och falsk folklighet som inte finns och inte ska få förekomma.

NÄR RÄTTEGÅNGSBALKEN INFÖRDES på 1940-talet var en av ambitionerna att med hjälp av exempelsamlingar förenkla domskrivandet. Man skulle inte längre skriva i protokollform och kronologiskt redogöra för alla turer fram och tillbaka under rättegången.

- Tanken var att de skulle ersättas av korta referat av vad som förekommit. Dessvärre tycker jag det hänt för lite se- ➤

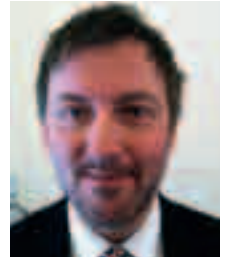
RÄTTEGÅNGSBALKEN

Grundläggande krav på utformningen av en dom (rättegångsbalken 17 kap. 7 §)

"En dom skall avfattas skriftligen och i skilda avdelningar ange

1. domstolen samt tid och ställe för domens meddelande,
2. parterna samt deras ombud eller biträden,
3. domslutet,
4. parternas yrkanden och invändningar samt de omständigheter som dessa grundats på och
5. domskälen med uppgift om vad som är bevisat i målet.

En högre rätts dom skall i den utsträckning det behövs innehålla en redogörelse för lägre rätts dom."

Fredrik Bohlin.

DOMSTOLS- VERKET

Ur Domstolsver- kets strategi för domskrivning

"Vi koncentrerar oss på att förklara vad domstolen har beslutat och varför

Vi anpassar bakgrundstext och redovisning av bevisning efter målets eller ärendets karaktär och återger endast det som är relevant för bedömningen. Vi lägger kraften på att redovisa bevisvärderingen och den rättsliga analysen samt på att besvara parternas frågor. I mål där bedömningen kan förväntas bli särskilt svår att förstå eller i mål som är massmedialt uppmärksammade beskriver vi vilken uppgift domstolen har och vilken prövning domstolen får och ska göra."

dan dess. Visserligen används de punkter som finns i rättegångsbalken som rubriker i domarna men den uppställningen följs många gånger så fyrkantigt och strikt att det ändå leder till dåligt strukturerade domar.

Varför är det så svårt att ändra domarnas sätt att skriva?

- Ja, det är både fascinerande och lite svårt att förstå varför sättet att skriva domar går i arv från generation till generation. Det är oerhört segt att få till en förändring. Bland annat tror jag det finns en del ytterligare att önska när det gäller juristutbildningarna.

Det är lite paradoxalt, enligt Fredrik Bohlin, att det många gånger är de äldre som förmår att bryta invanda mönster.

- Det finns exempel på att domare som bara har några år kvar till pension förmår ändra sitt skrivsätt och driva på kollegerna. De har till skillnad mot de unga notarierna erfaren-

het och känner sig trygga i domarrollen, det kan vara en förklaring, menar Fredrik Bohlin.

Men allt är inte nattsvart enligt Bohlin. Han framhåller Södertörns tingsrätt som ett exempel. I de riktlinjer för domskrivning som tagits fram vid tingsrätten heter det bland annat följande:

”Bemöt alltid parternas argumentation ... Ibland kan processläget vara sådant att ett antal frågor inte prövas över huvud taget, till exempel för att käromålet ska avslås redan efter ett jakande svar på första frågan. Då kan man skriva att detta innebär att tingsrätten inte prövar övriga frågor (eller något annat som passar bättre i sammanhanget).”

I tingsrättens riktlinjer framhålls också att om viss bevisning som framlagts vid huvudförhandlingen inte berörs alls i domen ska det framgå varför. Domarna ska också kännetecknas av ett rakt språk enligt riktlinjerna och därför är det i brottmål oftast bra att redovisa slutsatsen direkt efter rubriken ”bedömning”, till exempel: ”Tingsrätten har kommit

Advokatfirman Bo Johansson AB

Biträdande jurist

Vi söker en biträdande jurist till byrån för tillträde omgående med intresse för främst fastighetsjuridik. Du bör vara advokat eller ha fullgjort tingsmeritering, gärna med intresse av att överta verksamheten eller ingå som delägare.

Upplysning om tjänsten lämnas av advokat Bo Johansson, tel 0522-379 00.

E-post advokat@bojohansson.se

Ansökan om anställning med uppgift om löneanspråk senast den 15 mars 2013, till Advokatfirman Bo Johansson AB, Sörkällegatan 10, 451 41 Uddevalla.

Hitta rätt person snabbare

med annons i SvD och SvD.se

När du köper en platsannons i SvD publiceras den också på SvD.se/jobb.

För att rekrytera rätt kandidater behöver du kommunicera med rätt personer. Med SvD når du chefer, beslutsfattare och specialister.

Ring Emil Lindkvist 076-772 65 60

SvD

fram till att NN ska dömas för misshandel. Skälen för detta är följande...”

Södertörns tingsrätt framhåller också att invändningar från den tilltalade ska redovisas och bedömas. Därtill finns i riktlinjerna en särskild ordlista där domarna får förslag på hur otympliga begrepp kan ersättas av mer vardagsnära ord utan att det går ut över den juridiska innebörden. Till exempel föreslås att man i stället för ”förebringa” kan använda ”lägga fram” eller ”presentera”.

Utöver domskrivandet har Fredrik Bohlin också Domstolsverkets uppdrag att se över och driva projekt om hur enskilda blir bemötta i domstolarna. Domskrivandet är också en bemötandefråga menar han.

Finns det en risk att oklart skrivna domar som få begriper bidrar till att rättsväsendet ”producerar” rättshaverister?

- Jag tror inte att dåligt skrivna domar i sig förvandlar enskilda till rättshaverister. Det handlar mycket om hur personen blir bemött under hela processen fram tills domen meddelas och naturligtvis vilka erfarenheter personen har av samhällets institutioner sedan tidigare.

- Frågan om domskrivningen och bemötandet hänger ihop. De domare som vinnlägger sig om att skriva tydliga domar tror jag också vinnlägger sig om att ta parterna på största allvar och inte tar till några översitterifasoner.

ETT EXEMPEL DÄR DET GÅTT FEL i så måtto att den som väckt talan och hans ombud inte är nöjd med domen gäller ett tvistemål som avgjordes vid Nyköpings tingsrätt.

- Det framkommer inte i domen att vi åberopade att motparten gjort en utfästelse, vilket dessutom vitsordades. En sådan omständighet är juridisk hårdvaluta. Domen beskriver inte heller att motparten inte tyckte att de hade skyldighet eller anledning att berätta att de inte tänkte leva upp till sina löften, berättar Thomas Adlercreutz som varit ombud vid en hyrestvist.

Adlercreutz företrädde en hyresvärd och motparten var anhängig till en hyresgäst som avlidit. De anhängiga hade lovat att tömma lägenheten men det skedde inte varför hyresvärden tvingades tömma lägenheten själv och förvara lösöret. Tingsrätten avvisade hyresvärdens krav på ersättning för sina kostnader, bland annat för omflyttningen av lösöret, och dömde värden att betala rättegångskostnader.

- Genom att utelämna sakuppgifter blir domen ”tom” och går inte att överklaga på ett meningsfullt sätt. Hovrätten avvisade vårt överklagande och tog ingen notis om vårt påpekande att motparten gjort vissa utfästelser som inte fanns med i tingsrättens dom. Hovrätten motiverar heller inte sitt ställningstagande, menar Thomas Adlercreutz.

Hur ska en bra dom vara utformad?

- Den ska redovisa parternas yrkanden och de omständigheter som framförts vid förhandlingen. Givetvis behöver och kan inte allt som parterna sagt tas med i domen. Men det som parterna tycker är väsentligt bör nämnas även om det kan ske kortfattat.

Hyresvärden har nu gått till Högsta domstolen med en begäran att domstolen beviljar prövningstillstånd hos hovrätten. Men Adlercreutz har inga större förhoppningar om att domstolen ska bevilja ansökan.

Statistiken talar emot det men Adlercreutz utesluter inte att HD trots allt kommer att tillstyrka prövning.

Blir det nej i HD återstår enligt Thomas Adlercreutz endast Europadomstolen för mänskliga rättigheter.

- Kravet på en rättvis rättegång som fastslås i Europakonventionens artikel 6 inkluderar en rätt att parterna i en rättegång får sina argument prövade, och redovisade i domen.

- Andra länder, bland andra Finland, har fällits för att domstolar inte redovisat vad en part åberopat. I Sverige har jag aldrig varit med om eller hört talas om något liknande. Det är angeläget att påpeka att rättegångsbalken ska användas också i tvistemålen. Att tvistemål handläggs snabbt är bra, men det måste bli rätt också, förklarar Thomas Adlercreutz som inte varit med om eller ens hört talas om något liknande fall tidigare.

MAGNUS WIDEBECK ÄRLAGMAN vid Nyköpings tingsrätt. En tingsrätt som är känd och erkänd för sin effektivitet.

- Vi ligger tvåa bland domstolarna när det gäller handläggningstiderna. Vi är nästan dubbelt så snabba som genomsnittet bland domstolarna. Bara Lycksele är snabbare, förklarar han.

Finns det då inte en fara i att vara snabb? Att detta ”tävlingsmoment” sänker kvaliteten?

- Nej tvärtom. Vi har tid över för att säkerställa kvaliteten

SÖDERTÖRNS TINGSRÄTT

Utdrag ur policy för Södertörns tingsrätt

”Bemöt argumentationen
Bemöt alltid parternas argumentation. Om argumentationen saknar relevans kan du tala om det. Ibland kan processläget vara sådant att ett antal frågor inte prövas över huvud taget, till exempel för att käromålet ska avslås redan efter ett jakande svar på första frågan. Då kan man skriva att detta innebär att tingsrätten inte prövar övriga frågor (eller något annat som passar bättre i sammanhanget). Om viss bevisning inte berörs alls i domen – förklara varför.”

DOMSTOLSVERKET

Ur Domstolsverkets handlingsplan

”Samtliga domstolar redovisar senast den 31 december 2014 till Domstolsverket rekommendationerna för hur domar och beslut ska utformas när det gäller läsbarhet, juridisk argumentation och rationellt utnyttjande av resurser.”

”Ju högre instans desto bättre

- När jag ser orden ”en samlad bedömning” i en dom blir jag misstänksam och lite nervös.

Det förklarar advokat Percy Bratt.

- **D**et är viktigt för bägge parter i en tvist och i synnerhet för den tappande parten att ur domskälen kunna förstå hur domstolen resonerat. Där ska det framgå hur domstolen bedömt det som parterna framfört under processen.

Kvaliteten på domar i Sverige i dag varierar från det rent undermåliga till det pregnant, utförligt och begripligt skrivna enligt Bratt. Men en bra dom innehåller också utförliga beskrivningar av hur domstolen värderat till exempel ett vittne (bevisvärdering) och vilken nivå domstolen anser att bevisbördan ska ligga på.

- Det finns en fara att domstolen när det blir svårt och komplicerat att förklara något tar fram den breda penseln och

gör en samlad bedömning. Så får det inte vara för när det gäller svåra avvägningar är det som viktigast att resonemangen ska vara begripliga.

- Generellt kan man säga att ju högre instans desto bättre skrivna domar. När det gäller Högsta domstolen tycker jag mig kunna notera en påtaglig förbättring jämfört med för 20-30 år sedan. Domarna i HD är mycket mer utförliga nu.

DET ÄR VIKTIGT ATT DOMSTOLARNA på alla nivåer arbetar aktivt med domskrivandet och att kvaliteten hålls uppe, menar Percy Bratt.

- Det har blivit allt viktigare eftersom det blivit allt svårare att få prövningstillstånd. För många blir tingsrättens dom så-

”Den digitala utvecklingen är på ett sätt en styggelse. Den har gjort det väldigt lätt att klippa in långa sjok av text från andra domar, lagtexter och förarbeten.”

Magnus Widebeck

FORTS. FR S. 39 i domarna. Vi slipper tidsödande samtal från enskilda som undrar var deras mål tagit vägen.

- Den stora faran ligger i stället i när tingsrätter som har stora balanser ska försöka komma ikapp. Då finns en risk att det går för fort och att man missar något, förklarar Magnus Widebeck.

När det gäller domskrivning har Nyköpings tingsrätt en egen policy som går under förkortningen EEEFÖ. Widebeck förklarar:

- Det står för att domarna ska vara enkla, entydiga, eleganta, fullständiga och övertygande. I policyn konkretiserar vi vad vi menar och ger exempel på bra och dåliga skrivningar.

- Den digitala utvecklingen är på ett sätt en styggelse. Den har gjort det väldigt lätt att klippa in långa sjok av text från andra domar, lagtexter och förarbeten. Det gäller främst förvaltningsdomstolarna som gör så och där blir domarna långa och i många fall hopplöst svåra att förstå.

Det perfekta uppstår enligt Magnus Widebeck inte när det inte återstår något att lägga till utan när det inte finns något mer att ta bort.

- Man behöver inte argumentera kring omständigheterna kring ett mindre brott som är erkänt. Domar som innehåller för mycket skymmer själva kärnfrågan. Det centrala är att domen svarar på vad parterna har satt fingret på under förhandlingen.

Fiskaler som kommer till Nyköpings tingsrätt får sina domar nagelfarna av Magnus Widebeck och de mer erfarna domarna. Han håller med sin kollega Fredrik Bohlin om att det många gånger är de unga nya domarna som skriver långt och krångligt.

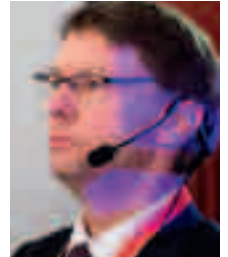
- Varannan månad går vi igenom domar som fiskalerna skrivit. Vi ställer frågan behöver du ha med detta och detta? Det händer att texten efter genomgången har halverats.

Thomas Adlercreutz exempel på domen kring en tvist mellan en hyresvärd och anhöriga är enligt Magnus Widebeck inte en fråga om domskrivning.

- Det är en självklarhet att en dom ska redovisa grunderna och de centrala omständigheter som parterna åberopat. Sker inte det har tingsrätten begått ett rättegångsfel. Eftersom fallet ligger hos Högsta domstolen kan jag inte gå närmare in på detta fall utan bara konstatera att hovrätten i varje fall fann att något rättegångsfel inte begåtts.

Han förklarar att domstolarna, eller i vart fall Nyköpings tingsrätt, inför varje huvudförhandling gör en sammanställning över grunderna som åberopats.

- Därmed ser parterna vilka grunder som kommer att tas med i domen och kan reagera. Det är ett sätt att kvalitetssäkra vårt arbete. Under mina 30 år som domare har jag inte varit med om att det uppstått ett rättegångsfel av den orsaken, avslutar Magnus Widebeck. ■

Magnus Widebeck.

”Sättet att skriva domar måste hänga med sin tid”
- vänd!

skrivna domar”

väl den första som den sista, och då måste den domen vara begriplig.

Percy Bratt som gjort sig känd som en stark företrädare för mänskliga rättigheter framhåller att kravet på utförliga domar har fastställts av Europadomstolen när den prövat mål enligt artikel 6, om rättvis rättegång, i Europakonventionen.

Han vill också framhålla att många gånger är det inte bara parterna i målet som måste begripa en dom.

- Det händer allt som oftast att domar blir föremål för en offentlig debatt. Det är därför viktigt att även den som inte varit med under rättegången ska kunna ta till sig domen. Det är ytterst en fråga om yttrandefrihet, förklarar Percy Bratt. ■

”Sättet att skriva domar måste hänga med sin tid”

- Har en domstol bemödat sig om att parterna i ett mål fått tala till punkt och blivit bemötta med respekt så ska de också kunna förstå domen. Det säger Sigurd Heuman, före detta domare i Helsingborgs tingsrätt.

Sigurd Heuman.

Sigurd Heuman som i dag är ordförande i Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden ledde Förtroendeutredningen som avslutade sitt arbete 2009.

- Vi tittade på bemötandefrågorna i stort men också domskrivning. För att få resultat inrättade vi inte någon form av ”överrock” på domstolarna utan valde i stället att domarna själva skulle arbeta med att skriva bättre domar, förklarar han.

Det som kännetecknar en bra dom enligt Heuman är avsaknaden av fikonspråk. Juridik är inte någon svårtillgänglig vetenskap som till exempel naturvetenskap.

- Grunden är att parterna ska förstå domen. Även den som inte har en juridisk utbildning ska med lite hjälp kunna läsa och förstå. Det ställer i sin tur krav på språket och hur domen är uppbyggd.

Förtroendeutredningen fick ett positivt mottagande hos remissinstanserna och ledde till att Domstolsverket på regeringens uppdrag tog initiativ till ett projekt för att få domstolarna att arbeta med frågan. Arbetet ska utvärderas 2014.

Men enligt Heuman räcker det inte med punktinsatser eller storstilade projekt och rekommendationer.

- Man måste ständigt arbeta med domskrivning och också inse att domare kanske inte är de som är bäst på att förändra sättet att skriva domar. Domarna måste vara ödmjuka och

vara öppna för att ta emot råd från till exempel språkvårdare. Ett sätt att förbättra sin förmåga att skriva begripligt är att intervjua parterna för att få bekräftat om de förstått domen eller inte.

Det är många gånger de yngre domarna som krånglar till det för sig.

- Det finns en osäkerhet och ängslan att inte skriva ”rätt”. Därför är det lätt att de tar gamla domar och beslut och använder dem som förlagor. Det blir sällan bra.

Enligt Heuman finns det mer att göra under utbildningen. Han ger USA som exempel där studenterna under flera år tränas i ”legal writing”.

- Det har blivit bättre. Jag känner glädje över att Förtroendeutredningen satt sina spår och vågar påstå att under de senaste fem åren har det hänt mycket inte minst vid hovrätten här i Skåne som jag kunnat följa på nära håll, säger han.

Att domarna blivit bättre bör väl innebära att om 5-10 år kan vi förvänta oss bättre domar genom att förlagorna blir bättre?

- Det är inte alls säkert, svarar Sigurd Heuman.

- Det finns inget som säger att det sätt vi skriver domar på i dag är det som är det bästa eller att det ens är lämpligt också om tio år. Sättet att skriva domar måste hänga med sin tid, förklarar han. ■